

**Kazimierz Ożóg**

**ANNA SIEWIERSKA-CHMAJ: JEZYK POLSKIEJ  
POLITYKI. POLITOLOGICZNO-SEMANTYCZNA  
ANALIZA EXPOSÉ PREMIERÓW POLSKI  
W LATACH 1919–2004,  
WYŻSZA SZKOŁA INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA,  
RZESZÓW 2006, 168 SS.**

Recenzowana rozprawa dobrze wpisuje się w nurt polskich badań politologicznych po roku 1989 i niebanalnie je rozwija. Autorka trafnie wybrała obszar swoich dociekań, jest to analiza ważnych komunikatów politycznych, jakimi są wygłaszane przed rozpoczęciem pracy każdego nowego gabinetu exposé premierów. Nie mieliśmy, jak dotychczas, na gruncie polskim takiej analizy. Exposé premiera to bardzo ciekawy gatunek wypowiedzi politycznej, zawierający prezentację faktów, założeń i planów rządu, mający niezwykle staranną szatę językową (retoryczną) i w sumie działający perswazyjnie zarówno na zwykłych obywateli, jak i na posłów, których ma przekonać do udzielenia rządowi wotum zaufania.

Analizując exposé premierów z lat 1919–2001, Anna Siewierska-Chmaj napisała porządną pracę z pogranicza politologii i językoznawstwa. Jej rozprawa dotyczy przede wszystkim aksjologii politycznej, opisuje bowiem i wyjaśnia rolę głównych wartości politycznych w analizowanych tekstach. Aksjologia ta jest wyjaśniana głównie metodami językoznawczymi. Z danych językowych wysnuwa się ciekawe wnioski politologiczne.

Kompozycja rozprawy jest zwarta, całość liczy bowiem wraz z bibliografią 166 stron. Anna Siewierska-Chmaj zdecydowała się na wybór niektórych zagadnień dotyczących głównie funkcjonowania w analizowanych tekstach ważnych aksjologicznie pojęć, takich jak np. *Ojczyzna, państwo, naród, społeczeństwo*. Uważam, że takie zawężenie jest uzasadnione, choć poza polem badawczym Autorki

pozostała tak wdzięczna do analizy kwestia, jaką jest kształt retoryczny exposé.

Krótki *Rozdział wstępny* (s. 9–14) dobrze wprowadza w analizowane zagadnienie. Autorka przedstawia tu definicję exposé i od razu zaznacza, że jego funkcja była różnie pojmowana w okresie II Rzeczypospolitej, w Polsce Ludowej i po roku 1989. Rozdział ten zawiera porządną motywację analizy właśnie tego gatunku wypowiedzi politycznej, a także kreśli zamierzenia badawcze.

Rozdział I, zatytułowany *Tło historyczne* (s. 15–28), przedstawia bardzo syntetycznie, na kilkunastu zaledwie stronach kolejne zmiany premierów i rządów. Autorka chciała w ten sposób nakreślić sytuację społeczno-polityczną analizowanych wystąpień premierów. Zakładając tak syntetyczne ujęcie, musiała ona dokonać niezbędnych uproszczeń i skrótów. W tej konwencji – bardzo słownikowej i bardzo uproszczonej – jest to rozdział udany. Czytelnik znajduje tutaj podstawowe wiadomości historyczne, ma naszkicowane tło, do którego może się przy każdym rozdziale rozprawy odwołać.

Rozdział II pracy poświęcono językowi polityki (s. 29–49). To bardzo dobry i ciekawy merytorycznie fragment pracy. Na wstępie Autorka podaje syntetycznie cechy języka polityki na wskroś ideologicznego, propagandowego w systemie totalitarnym, zaś kolejno precyzyjnie wyznacza główne cechy tego języka w społeczeństwach demokratycznych, zastanawia się nad tym, czym różni się on od propagandy, jaki jest jego stosunek do retoryki, jak wygląda jego perswazyjność, wreszcie stawia pytanie, czy jest to nowa odmiana polszczyzny. Przy okazji tych ustaleń daje przegląd polskich badań nad językiem polityki. Otrzymaliśmy bardzo dobrą analizę języka w działaniach politycznych.

W rozdziale III (s. 50–72), zatytułowanym *Wartościowanie w exposé polskich premierów*, Anna Siewierska-Chmaj przechodzi do analizy materiału. Ten fragment pracy zawiera, po pierwsze, istotne rozważania o naturze wartości i wartościowania. Słusznie Autorka ciągle podkreśla, że kategorie te mają fundamentalne znaczenie dla człowieka i każdej kultury, zawsze tworzonej ze względu na jakieś wartości. Podobnie i każda działalność polityczna powołuje się na określone wartości ważne dla wspólnoty. Po wtóre, mamy w tym rozdziale dobrą analizę wartościowania w konkretnych tekstach exposé. Siewierska-Chmaj prawidłowo wydziela różne mechanizmy wartościowania, jednak najdłużej zatrzymuje się na nazwach wartości. Dobra, uzasadniona obserwacja, że natężenie elementów wartościujących w analizowanych exposé wzrasta w chwilach dla narodu szczególnych.

Z bardzo trudnym zagadnieniem metafory politycznej zmierzyła się badaczka w rozdziale IV *Metaforyka w exposé premierów Polski* (s. 73–95). Autorka trafnie rozpoznała wszystkie funkcje metafor w tekście politycznym: proste objaśnianie skomplikowanych nieraz zjawisk, nasycenie konotacjami, atrakcyjność estetyczną, grę językową, znaczną siłę perswazyjną. Duża, merytorycznie bardzo ciekawa, część rozdziału została poświęcona przedstawieniu najważniejszych metafor exposé w trzech okresach historii Polski (II Rzeczypospolitej, PRL, III Rzeczypospolitej). Ta swoista panorama przenośni ma duże walory poznawcze. Autorka, przedstawiając kolejne przykłady, daje świetne komentarze historyczne i politologiczne. Komentarze te bardzo dobrze tłumaczą pojawienie się danej figury metaforycznej. Godne pochwały są także tabele przedstawiające metafory o największej frekwencji.

Dwa ostatnie rozdziały – najpierw piąty: *Słowa sztandarowe w exposé premierów Polski* (s. 96–124), później zaś szósty: *Funkcjonowanie pojęć: ojczyzna, naród, społeczeństwo w exposé premierów Polski* (s. 126–147) – łączą się treściowo i metodologicznie. Stanowią one duże osiągnięcie badawcze. Autorka nadal pozostaje w obszarze wartościowania. Wykorzystując najnowsze badania językoznawcze, zwłaszcza W. Pisarka i M. Fleischera, zanalizowała występowanie w materiale polskich exposé tzw. słów sztandarowych. Pomysł jest bardzo dobry, a przedstawiane rozdziały przynoszą wiele ważnych informacji na temat wartości pozytywnych (których nazwę autorka przejęła od W. Pisarka – są to *miranda*, np. *jedność, pokój, współpraca, przyjaźń*) i antywartości (określane jako *kondemnanda*, np. *wojna, kryzys, bezrobocie, anarchia, samowola*). Rozdział VI jest uszczegółowieniem rozdziału V. Wyniki przedstawianych analiz pokazują, jak używanie w języku polityki wyrazów sztandarowych (swoistych słówkluczy, wyrazów oznaczających najważniejsze pojęcia) jest zależne od bieżących uwarunkowań politycznych, gospodarczych, społecznych. Rozdziały te mają także duży walor dydaktyczny, mogą stanowić przedmiot świetnych wykładów.

Rozprawę wieńczy bardzo dobre, niebanalne *Zakończenie* (s. 148–154). Autorka zbiera tutaj nie tylko najważniejsze wnioski, ale i daje dużo zupełnie nowych informacji, których uważny czytelnik wypatrywał wcześniej. Mam tu na myśli podanie w *Zakończeniu* cech gatunkowych exposé.

Bibliografia jest obszerna i w zasadzie wystarczająca. Mamy w niej ponad 200 różnych prac. Obejmuje cztery wielkie obszary badawcze: historyczny, politologiczny, językoznawczy i filozoficzny.

Sumując: recenzowana książka jest znacznym osiągnięciem badawczym Autorki, która ciekawie zanalizowała ważne zagadnienia z pogranicza językoznawstwa i politologii. Praca, napisana przystępnym językiem, służyć będzie z pewnością nie tylko badaczom, ale i studentom zainteresowanym relacjami języka i polityki.